

Green Library คู่ Green Office : ความสำเร็จขององค์กรกับความรับผิดชอบต่อสังคม

ดร.อารีย์ ชาญกิจจานุกิจ

อดีตผู้อำนวยการสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ประธานเครือข่ายห้องสมุดสีเขียว

ห้องสมุด เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาความรู้และสร้างสรรค์ปัญญาให้กับชุมชนและสังคม การอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องที่มีความสำคัญและมีความจำเป็นเร่งด่วนในสถานการณ์ที่ปัญหา ด้านพลังงานและสิ่งแวดล้อมกำลังทวีความรุนแรงและส่งผลกระทบในวงกว้าง การพัฒนาห้องสมุดให้เป็น ต้นแบบของสังคมในเรื่องการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม จึงเป็นเรื่องที่มีความสำคัญ

ห้องสมุดสีเขียว สำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้เริ่มพัฒนาห้องสมุดสีเขียวและบริการที่เป็นมิตร กับสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2553 และได้เป็นแม่ข่ายประสานงานความร่วมมือ ให้เกิดการรวมตัวของ หน่วยงานความร่วมมือทางวิชาการด้านการพัฒนาเครือข่ายห้องสมุดสีเขียว หรือ "เครือข่ายห้องสมุดสีเขียว" เครือข่ายแรกของประเทศ และมีการลงนามความร่วมมือครั้งแรกเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2557 โดยมีห้องสมุด ร่วมลงนามความร่วมมือในครั้งแรกจำนวน 16 หน่วยงาน และเพิ่มจำนวนเป็น 51 หน่วยงานในปี 2561

เครือข่ายห้องสมุดสีเขียว เป็นเครือข่ายความร่วมมือของห้องสมุดที่ให้ความสนใจด้านการอนุรักษ์พลังงาน และสิ่งแวดล้อม มีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมกันพัฒนาสารสนเทศและให้บริการความรู้ด้านการอนุรักษ์พลังงาน และสิ่งแวดล้อม ร่วมกันจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ และร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้การบริหารจัดการพลังงาน และสิ่งแวดล้อมระหว่างหน่วยงานความร่วมมือ โดยมีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรมส่งเสริมคุณภาพ สิ่งแวดล้อม องค์การบริหารจัดการก๊าซเรือนกระจก (องค์การมหาชน) กระทรวงพลังงาน และสมาคมห้องสมุด แห่งประเทศไทยฯ เป็นที่ปรึกษา หน่วยงานเครือข่ายความร่วมมือได้ร่วมกันพัฒนาห้องสมุดคู่การเป็นศูนย์ เรียนรู้และคลังความรู้ด้านพลังงานและสิ่งแวดล้อม โดยการให้บริการทรัพยากรสารสนเทศด้านพลังงานและ สิ่งแวดล้อมร่วมกัน มีการจัดฝึกอบรม สัมมนา บรรยาย แลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อให้บุคลากรห้องสมุดมีความ พร้อมก้าวสู่การเป็นผู้ให้บริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

มาตรฐานห้องสมุดสีเขียว สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ ได้ประกาศมาตรฐานห้องสมุดสีเขียว เป็น ครั้งแรก เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2558 โดยสำนักหอสมุด มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้เสนอโครงการพัฒนา มาตรฐานห้องสมุดสีเขียว ต่อสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ เมื่อเดือนพฤษภาคม 2557 เพื่อเป็นกิจกรรม เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เนื่องในโอกาสสมหามงคลเฉลิมพระ ชนมพรรษา 5 รอบ ในวันที่ 2 เมษายน 2558 และได้ประสานงานจัดทำเกณฑ์การพัฒนาห้องสมุดสีเขียว

ข้อกำหนด แนวทางเชิงปฏิบัติ และวิธีการตรวจประเมิน ร่วมกับเครือข่ายห้องสมุดสีเขียว และโครงการสำนักงานสีเขียว ซึ่งสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ ได้ประกาศใช้เกณฑ์การพัฒนาห้องสมุดสีเขียวฯ ดังกล่าว ในเดือนตุลาคม 2559 ซึ่งนำไปสู่การตรวจประเมินห้องสมุดสีเขียวในปี 2559-2560 โดยมีห้องสมุดต้นแบบ 1 แห่ง และห้องสมุดนาร่อง 10 แห่ง ผ่านการตรวจประเมินเป็นครั้งแรกของประเทศ

มาตรฐานห้องสมุดสีเขียว พ.ศ. 2558 มี 8 หมวด สรุปสาระสำคัญ ได้ดังนี้

หมวดที่ 1 ว่าด้วยเรื่องนโยบายด้านการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดให้เป็นส่วนหนึ่งของนโยบายการบริหารงานห้องสมุด

หมวดที่ 2 ว่าด้วยเรื่องโครงสร้างพื้นฐานทางด้านกายภาพและเทคโนโลยีที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม กำหนดให้ห้องสมุดมีโครงสร้างพื้นฐานหรือลักษณะทางกายภาพที่เอื้อต่อการลดการใช้พลังงานและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โดยใช้เทคโนโลยีที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมในการให้บริการและการบริหารจัดการห้องสมุด มีการใช้เทคโนโลยีเพื่อการจัดการพลังงาน การจัดการขยะ การลดปริมาณก๊าซเรือนกระจก รวมทั้งการจัดการภูมิทัศน์และการเพิ่มพื้นที่สีเขียว

หมวดที่ 3 ว่าด้วยเรื่องการจัดการทรัพยากรและพลังงาน กำหนดให้มีการใช้ทรัพยากรและพลังงานอย่างมีประสิทธิภาพ มีการณรงค์และสร้างความตระหนักรู้ในการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า ลดปริมาณของเสีย และหลีกเลี่ยงกิจกรรมที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกอาคารห้องสมุด

หมวดที่ 4 ว่าด้วยเรื่องการจัดการของเสียและมลพิษ กำหนดให้มีการจำแนกประเด็นปัญหาด้านของเสียและมลพิษ กำหนดมาตรการการจัดการขยะ น้ำเสีย และมลพิษทางอากาศอย่างมีประสิทธิภาพ หลีกเลี่ยงกิจกรรมที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกอาคารห้องสมุด

หมวดที่ 5 ว่าด้วยเรื่องการบริหารจัดการและการให้บริการห้องสมุดเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม กำหนดให้มีการบริหารจัดการด้านการจัดการทรัพยากรสารสนเทศ การให้บริการ และการส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ

หมวดที่ 6 ว่าด้วยเรื่องบทบาทของบุคลากรห้องสมุดและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยมีการกำหนดบทบาทของผู้บริหาร บุคลากรห้องสมุด ผู้ใช้บริการ และผู้เกี่ยวข้อง ในการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อมอย่างมีส่วนร่วม

หมวดที่ 7 ว่าด้วยเรื่องเครือข่ายและความร่วมมือระหว่างห้องสมุด กำหนดให้มีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์และจัดการความรู้ร่วมกัน ในเรื่องการบริหารจัดการและการให้บริการแบบอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม โดยมีความร่วมมือระหว่างห้องสมุดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

หมวดที่ 8 ว่าด้วยเรื่องการประเมินคุณภาพห้องสมุดสีเขียว กำหนดให้ห้องสมุดสีเขียวต้องมีตัวชี้วัดและระบบการติดตามประเมินผลด้านการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม เช่น ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมาย

ประสิทธิภาพการใช้พลังงานไฟฟ้า ประสิทธิภาพการจัดการก๊าซเรือนกระจก การลดใช้ทรัพยากร น้ำ กระดาษ เชื้อเพลิง การจัดการขยะ การจัดการน้ำเสียและมลพิษทางอากาศ และการจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้เรื่องพลังงานและสิ่งแวดล้อม โดยมีการบันทึกข้อมูล ติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

สำนักงานสีเขียว กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ได้จัดทำโครงการสำนักงานสีเขียว เพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ดีในกลุ่มสำนักงาน เพื่อยกระดับสำนักงานให้มีความเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เพื่อลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกในทุกภาคส่วน และตลอดห่วงโซ่การผลิตและการบริโภค ซึ่งจะนำไปสู่การผลิตและบริโภคที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม นอกจากเป็นที่ปรึกษาให้กับเครือข่ายห้องสมุดสีเขียวแล้ว ยังร่วมเป็นคณะทำงานพัฒนามาตรฐานห้องสมุดสีเขียว และการจัดทำเกณฑ์การตรวจประเมินห้องสมุดสีเขียวอีกด้วย

หลักสำคัญของ สำนักงานสีเขียว คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในสำนักงาน เพื่อลดการใช้พลังงาน และริเริ่มกิจกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม เช่น ลดปริมาณขยะโดยการลดการใช้ทรัพยากร ใช้น้ำ หรือนำกลับมาใช้ใหม่ การลดและเลิกใช้สารเคมีอันตราย รองรับการจัดซื้อจัดจ้างสินค้าและบริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Green Procurement) โดยเกณฑ์การพัฒนาสำนักงานสีเขียว มี 6 หมวด ซึ่งสรุปสาระสำคัญ ได้ดังนี้

หมวด 1 ว่าด้วยเรื่องนโยบาย การวางแผนการดำเนินงานและการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง การปฏิบัติตามกฎหมายและเกณฑ์การเป็นสำนักงานสีเขียวของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม การสร้างความรู้และความตระหนักด้านสิ่งแวดล้อมกับผู้เกี่ยวข้อง การระบุประเด็นปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหา การกำหนดเป้าหมายที่ชัดเจนด้านการใช้ทรัพยากร พลังงาน ของเสีย และการปล่อยก๊าซเรือนกระจก กำหนดตัวชี้วัด การใช้ไฟฟ้า การใช้น้ำมันเชื้อเพลิง การใช้น้ำ การใช้กระดาษ ปริมาณของเสีย และการใช้ทรัพยากรอื่น ๆ

หมวด 2 ว่าด้วยเรื่องการสื่อสารและสร้างจิตสำนึก ความเข้าใจนโยบายสิ่งแวดล้อมและการดำเนินงานสำนักงานสีเขียว การกำหนดแผนการฝึกอบรม ดำเนินการอบรม การประเมินผล และบันทึกประวัติการฝึกอบรม การกำหนดผู้รับผิดชอบและแนวทางสื่อสารด้านสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกสำนักงาน

หมวด 3 ว่าด้วยเรื่องการใช้ทรัพยากรและพลังงาน การกำหนดมาตรการที่เหมาะสม มีการจัดทำข้อมูลเปรียบเทียบกับเป้าหมาย การปฏิบัติตามมาตรการ การจัดการและรณรงค์เพื่อการประหยัด ลดการใช้ทรัพยากร-พลังงาน และลดของเสียที่เกิดขึ้น การใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์ในการส่งข้อมูลเพื่อเตรียมการประชุม การจัดการประชุมและนิทรรศการที่มีการใช้วัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

หมวด 4 ว่าด้วยเรื่องการจัดการของเสีย มีการดำเนินงานตามแนวทางการคัดแยก รวบรวม และกำจัดขยะอย่างเหมาะสม การจัดการน้ำเสียของสำนักงาน และคุณภาพน้ำที่จะต้องอยู่ในมาตรฐานกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

หมวด 5 ว่าด้วยเรื่องสภาพแวดล้อมและความปลอดภัย การควบคุมมลพิษทางอากาศในสำนักงาน การรณรงค์ไม่สูบบุหรี่หรือมีการกำหนดพื้นที่สูบบุหรี่ที่เหมาะสม การตรวจวัดความเข้มของแสงสว่าง การควบคุมมลพิษทางเสียงภายในสำนักงาน การวางแผนจัดการความน่าอยู่ของสำนักงาน การควบคุมสัตว์พาหะนำโรค การใช้สอยพื้นที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่สำนักงานกำหนด การดูแลบำรุงรักษาพื้นที่ต่างๆ เช่น พื้นที่

สีเขียว พื้นที่พักผ่อนหย่อนใจ พื้นที่ส่วนกลาง และพื้นที่ทำงาน การอบรมฝึกซ้อมดับเพลิงและอพยพหนีไฟ ตามแผนที่กำหนด และการจัดทำแผนฉุกเฉิน

หมวด 6 ว่าด้วยเรื่องการจัดซื้อและจัดจ้างที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การจัดจ้างหน่วยงานหรือบุคคลที่มีการดำเนินงานที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม การทำสัญญาหรือข้อตกลงด้านสิ่งแวดล้อม และการเลือกใช้บริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาห้องสมุดสีเขียว และสำนักงานสีเขียว เกณฑ์การประเมินห้องสมุดสีเขียวและสำนักงานสีเขียว มีความคล้ายคลึงกันในการจัดการพลังงานและสิ่งแวดล้อม ข้อกำหนดของสำนักงานสีเขียวในภาพรวมทั้ง 6 หมวด มีความสอดคล้องกับเกณฑ์การพัฒนาห้องสมุดสีเขียว แต่มีข้อกำหนดด้านการจัดการสิ่งแวดล้อมที่ละเอียดกว่าห้องสมุดสีเขียว โดยเกณฑ์การพัฒนาห้องสมุดสีเขียวมีสาระสำคัญในเรื่องของ การบริหารจัดการ และการให้บริการห้องสมุดเพื่อส่งเสริมการอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม (หมวด 5) และบทบาทของบุคลากรห้องสมุดและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (หมวด 6) รวมทั้งเรื่องของเครือข่ายและความร่วมมือ (หมวด 7) ซึ่งไม่มีในเกณฑ์ของสำนักงานสีเขียว เนื่องจากเป็นสาระสำคัญตามบริบทของหน่วยงานที่เป็นห้องสมุด

ด้วยเหตุที่เกณฑ์การพัฒนาห้องสมุดสีเขียวเป็นไปตามมาตรฐานข้อกำหนดด้านสิ่งแวดล้อม และมีความสอดคล้องกับการพัฒนาสำนักงานสีเขียว ได้ส่งผลให้ห้องสมุดที่ผ่านการตรวจประเมินห้องสมุดสีเขียว ตามมาตรฐานของสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทยฯ สามารถขยายผลรับการตรวจประเมินสำนักงานสีเขียว ตามมาตรฐานของกรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม ได้รับผลสำเร็จเป็นอย่างดี โดยในรอบ 3 ปีที่ผ่านมา (พ.ศ. 2559-2561) มีห้องสมุดที่ผ่านการตรวจประเมินห้องสมุดสีเขียว จำนวนรวม 28 ห้องสมุด โดยในจำนวนนี้มีห้องสมุด 7 แห่ง ที่เข้ารับการตรวจประเมินสำนักงานสีเขียว สามารถผ่านการตรวจประเมินในระดับดีเยี่ยม (G ทอง)

ห้องสมุดสีเขียวกับความสำเร็จขององค์กรและความรับผิดชอบต่อสังคม การพัฒนาห้องสมุดที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม มีความสอดคล้องกับเป้าหมายของการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนใน 7 ข้อ ได้แก่ การบริโภคและการผลิตที่ยั่งยืน การจัดการน้ำและสุขาภิบาล การพัฒนาเมืองและชนบทที่ยั่งยืน การอนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากระบบนิเวศทางน้ำและทางบก การรับมือกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพภูมิอากาศ การสร้างความร่วมมือและการมีส่วนร่วม นอกจากมิติของการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนแล้ว กิจกรรมห้องสมุดสีเขียว ยังช่วยเสริมสร้างภาพลักษณ์ของห้องสมุดในฐานะที่มีบทบาทในการร่วมอนุรักษ์พลังงานและสิ่งแวดล้อม และเป็นหน่วยบริการที่มีสภาพแวดล้อมดี สะอาด ปลอดภัย และที่สำคัญคือ การสร้างความตระหนักรู้เรื่องการใส่ใจสิ่งแวดล้อมให้เกิดขึ้นกับบุคลากรและผู้ให้บริการ จากบุคคล ขยายผลสู่ครอบครัวและชุมชน และส่งผลถึงสังคมในที่สุด

ด้วยเหตุที่กิจกรรมสีเขียว เป็นกิจกรรมที่ทุกคนมีส่วนร่วมได้โดยไม่จำกัดความรู้ ไม่จำกัดเพศ ไม่จำกัดวัย ไม่แยกชั้นวรรณะ การจัดกิจกรรมใส่ใจสิ่งแวดล้อมในห้องสมุดอย่างต่อเนื่อง ได้ส่งผลให้บุคลากรห้องสมุด

ใส่ใจกันและกันมากขึ้น ทั้งยังช่วยหล่อหลอมให้เกิดความสามัคคี เกิดความร่วมมือร่วมใจในการพัฒนาองค์กร

การพัฒนาห้องสมุดที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ทั้งด้านกายภาพ ด้านการให้บริการ และการสร้างความตระหนักรู้ให้เกิดกับบุคลากรและผู้ใช้บริการ นอกจากส่งผลดีต่อการให้บริการแล้ว ยังมีผลสัมฤทธิ์ในด้านการประหยัดพลังงาน ลดการใช้ทรัพยากร ลดมลพิษ ลดปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจก จากการติดตามผลการบริหารจัดการและการให้บริการที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมของเครือข่ายห้องสมุดสีเขียว พบว่า ห้องสมุดสมาชิกในเครือข่ายจำนวน 20 แห่ง ที่มีการรายงานผลในปี 2560 ช่วยกันลดการใช้พลังงาน ลดการใช้ทรัพยากร ลดปริมาณขยะและของเสีย ส่งผลให้เกิดการลดปริมาณการปล่อยก๊าซเรือนกระจกได้ถึง 8,857 ตัน (tCO₂e) ต่อปี เพื่อขานรับนโยบายการรักษาสิ่งแวดล้อมของประเทศและสนับสนุนการพัฒนาเพื่อความยั่งยืนของโลก

เอกสารประกอบ

- มาตรฐานห้องสมุดสีเขียว พ.ศ. 2558
<http://lib.ku.ac.th/kugreenlibrary/download/20150430-greenlib-criteria-final.pdf>
- เกณฑ์การพัฒนาห้องสมุดสีเขียว ข้อกำหนด แนวทางเชิงปฏิบัติ และวิธีการตรวจประเมิน พ.ศ. 2559
<http://lib.ku.ac.th/kugreenlibrary/images/download/d2.pdf>
- Green Library : การบริหารจัดการห้องสมุดสีเขียว
<http://ebook.lib.ku.ac.th/ebook27/ebook/2014RG0053/>
- สำนักงานสีเขียว
<https://www.deqp.go.th/service-portal/g-green/greenoffice/>
- เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืน
<https://www.un.or.th/globalgoals/th/>

